

Nr 53.

Ankom till riksdagens kansli den 26 november 1943 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344), dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 15 oktober 1943 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 352, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna vid propositionen fogade förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344).

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehäft en i anledning av densamma inom andra kammaren väckt motion, nr 494, av herr *Hedlund* i Östersund. I motionen erinras att Kungl. Maj:t den 18 september 1943 i administrativ ordning utfärdat tvenne författningar, nämligen dels en kungörelse angående ändring i vissa delar av kungörelsen den 1 september 1939 med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlännningar (SFS nr 714) och dels en kungörelse med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar (SFS nr 715). Då det enligt motionärens mening kan ifrågasättas, om de i dessa författningar behandlade spörsmålen vunnit en i allo tillfredsställande lösning, hemställes att riksdagen måtte taga under överbägande, huruvida icke skäl föreligger att anhålla om sådana jämkningar i de meddelade bestämmelserna, som vid ärendets utskottsbehandling kunna finnas påkallade. På grund av vad sålunda anförts anhåller motionären, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t giva uttryck åt de önskemål med avseende å de administrativa författningarnas innehåll, vartill en närmare granskning av dem kan giva anledning.

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 21 april 1943 tillkallades den 28 i samma månad justitierådet G. Dahlman, ordförande, ävensom pressombudsmannen K. R. Casparsson, utrikesrådet G. Engzell, ledamoten av riksdagens första kammare professorn Å. Holmbäck och t. f. byråchefen C. Schmidt att såsom sakkunniga verkställa översyn av utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344) jämte vad därmed ägde samband. I de för de sakkunniga meddelade direktiven angavs, att vissa spörsmål vore av sådan natur att de borde upptagas till särskild behandling, så att eventuella förslag till författningsändringar kunde framläggas utan dröjsmål. Sålunda syntes frågorna beträffande frihetsberövande åtgärder mot utlännningar fordra skyndsamt behandling. De sakkunniga avlämnade den 1 augusti 1943 en promemoria angående utlännings omhändertagande i förläggning eller

tagande i förvar. Vid promemorian funnos fogade förslag till lag om ändring i vissa delar av utlänningslagen, till kungörelse angående ändring i vissa delar av kungörelsen den 1 september 1939 (nr 599) med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlänningar och till kungörelse med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar. Beträffande innehållet i promemorian och de sakkunnigas författningsförslag får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen, vid vilken promemorian fogats såsom bilaga. Sedan yttranden från olika myndigheter inhämtats över promemorian, har Kungl. Maj:t den 18 september 1943 utfärdat ovan omnämnda kungörelser (nr 714 och 715) på grundval av de sakkunnigas förslag ävensom med ledning av i promemorian angivna synpunkter utfärdat nytt reglemente för Långmora, Smedsbo, Rengsjö och Hålsingmo utlänningsförläggningar.

De sakkunnigas förslag.

I promemorian uttalas, att i jämförelse med vad fallet var i vissa andra länder hade flyktingfrågan för vårt land, om man bortsåg från förhållandena under tiden närmast efter förra världskriget, mycket obetydliga proportioner fram till åren 1937 och 1938, och antalet politiska flyktingar i Sverige var relativt ringa. Vid denna tid började ett flertal länder visa en utpräglad obenägenhet att taga emot judiska flyktingar och vissa andra stater försökte minska flyktingklientelet. Samtidigt började i Tyskland skärpta åtgärder vidtagas mot judarna. I samband därmed ökade antalet sådana flyktingar i Sverige så att det den 1 oktober 1938 uppgick till 1,500. Före krigsutbrottet steg siffran till 3,000 samtidigt med att antalet andra flyktingar ökade till omkring 800. Härtill kommo åtskilliga flyktingar, vilka lyckades efter någon tids uppehåll i Sverige resa vidare till annat land. Den tyska ockupationen av Danmark och Norge och i synnerhet den därpå följande utvecklingen i Norge medförde en flyktingström till Sverige av helt andra dimensioner än tidigare. Sålunda hade norrmän i mycket stort antal flytt hit. Från Danmark och Norge fick Sverige även övertaga tyska, österrikiska och tjeckoslovakiska samt statslösa judiska flyktingar, som förut åtnjutit asylrätt där. Vidare förekommo bland flyktingarna personer av olika nationaliteter, som rymt från tyska krigsfångeläger, desertörer från tyska armén samt sjömän, som rymt från fartyg i tysk tjänst. Vid tiden för promemorians upprättande uppgick antalet flyktingar här i landet till omkring 22,000, varav omkring 17,000 norrmän.

De sakkunniga erinra, att enligt 1937 års utlänningslag kunde utlännings, vars vistelse här i riket av en eller annan anledning icke ansåges önskvärd, avlägsnas härifrån genom avvisnings-, förpassnings- eller utvisningsbeslut. Beträffande verkställigheten av sådant beslut gällde att utlänningsen icke finge mot sin vilja befordras till land, varifrån han flytt av politiska orsaker, eller till land, varest han kunde antagas icke åtnjuta trygghet mot att bliva återsänd till förstnämnda land. Det hade därför ansetts nödvändigt att meddela särskilda föreskrifter om sådana utlänningsars övervakande. Enligt ut-

länningslagen kunde detta ske på olika sätt. Utlänningen kunde åläggas särskild anmälningsplikt, anvisas särskild uppehållsort eller eljest särskilt övervakas. Ansågs sådan åtgärd icke vara tillfyllest, kunde han tagas i förvar i fångvårds- eller liknande anstalt. Genom en kungörelse den 16 februari 1940 (nr 92) infördes vid sidan av tagandet i förvar en mildare form för utlänningens berövande av friheten, nämligen omhändertagande i av socialstyrelsen anordnad förläggning. Beslut om såväl tagande i förvar som omhändertagande i förläggning meddelas av administrativ myndighet.

Enligt vad i promemorian framhålles ha tagande i förvar och omhändertagande i förläggning hittills förekommit i obetydlig omfattning, om man jämförde med hela antalet flyktingar i landet.

Den av de sakkunniga nu verkställda utredningen har i första hand avsett genom motion (I: 182) vid 1943 års riksdag väckt förslag att till domstols prövning hänskjuta frågor om utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning. I samband därmed ha även undersökts andra möjligheter att tillfredsställa önskemålen att skapa ökade garantier för allsidig och rättvis prövning av interneringsfrågor.

Ehuru de sakkunniga tillika givit uttryck åt önskemål om vissa förbättringar i fråga om behandlingen av utlänningar som berövats friheten, ha de särskilt framhållit, att av den undersökning av förhållandena i förvarsanstalter och förläggningar, som företagits, framgått, att fog saknades för de uppgifter, som i olika sammanhang lämnats, att de omhändertagna utlänningarna i förvarsanstalterna eller förläggningarna skulle vara underkastade en inhumanitär behandling.

Enligt utlänningslagen eller med stöd av denna utfärdade författningar kan en utlänning berövas friheten på två olika sätt. Han kan omhändertagas för vistelse i förläggning eller ock tagas i förvar.

Bestämmelser om utlännings omhändertagande för vistelse i förläggning meddelades genom kungörelse den 16 februari 1940 (nr 92) med tillägg till kungörelsen den 1 september 1939 (nr 59) med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlänningar. Genom kungörelsen tillades två nya paragrafer, 11 och 12 §§, av vilka 11 § förut ändrats genom kungörelse den 11 oktober 1940 (nr 864). I dessa bestämmelser har ändring numera skett genom kungörelsen den 18 september 1943 (nr 714), som trätt i kraft den 1 oktober 1943.

I promemorian återgives en av socialstyrelsen lämnad redogörelse rörande tillämpningen av bestämmelserna om utlännings omhändertagande i förläggning. Av de uppgifter härom som i övrigt intagits i promemorian må här nämnas, att av de utlänningar, som omhändertagits i förläggning före den 1 maj 1942, kvarhöllos den 15 juli 1943 14. Sex av dessa hade varit berövade friheten mellan 3 och 3½ år, de övriga 1—3 år. Genom beslut den 30 juni 1943 har emellertid Kungl. Maj:t förordnat att 12 av dessa utlänningar skulle försättas på fri fot före den 15 augusti 1943. De övriga två äro av sådan sinnesbeskaffenhet, att de icke kunna taga hand om sig själva, och de vistas för närvarande på vårdanstalt.

Beträffande den andra, vid sidan av omhändertagande i förläggning, förekommande formen av frihetsberövande åtgärd mot utlänning, nämligen utlännings tagande i förvar, återfinnas flertalet bestämmelser i 1937 års utlänningslag.

Enligt utlänningslagen må utlänning tagas i förvar av länsstyrelse eller polismyndighet. Meddelas sådant beslut av polismyndighet, skall detta genast anmälas för länsstyrelsen. Anser länsstyrelsen behov föreligga att kvarhålla utlänningen i förvar utöver två månader, skall frågan därom underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Bestämmelserna om utlännings tagande i förvar ha efter krigsutbrottet kompletterats med särskilda föreskrifter för vissa fall. Så har, i samband med införandet av den särskilda formen för utlännings berövande av friheten genom hans omhändertagande i förläggning, i 12 § kungörelsen den 1 september 1939 stadgats, att länsstyrelse äger taga utlänning i förvar i avbidan på beslut av socialstyrelsen om hans omhändertagande i förläggning. I denna paragraf har även socialstyrelsen medgivits rätt att i särskilt fall förordna om utlännings tagande i förvar, nämligen då han är omhändertagen i förläggning. Även enligt dessa bestämmelser gäller, att förvaringen icke utan Kungl. Maj:ts medgivande må avse längre tid än två månader.

Slutligen har Kungl. Maj:t i ämbetsskrivelse den 27 februari 1942 föreskrivit, att utlänning som vistas inom område där han icke äger uppehålla sig skall, därest ej särskilda skäl till annat föranleda, tagas i förvar i avbidan på beslut från socialstyrelsen huru med honom skall förfaras.

Utlänning, som tages i förvar, intages i allmänhet i fångvårdsanstalt. De sakkunniga anföra beträffande innebörden av förvaringen, att den i de flesta fall vore en åtgärd av rent provisorisk natur. Förvarstiden vore då i regel av kort varaktighet. Emellertid förekomme det, att Kungl. Maj:t medgäve förlängning av förvarstiden så att denna överstege två månader, t. ex. såsom en förlängning av giltighetstiden för den provisoriska åtgärden eller såsom en disciplinär åtgärd eller då utlänningens omhändertagande i förläggning eller övervakande i annan ordning icke ansåges tillfyllest av hänsyn till statens säkerhet. Antalet utlänningar, som voro tagna i förvar den 15 juli 1943 och då hållits i förvar längre tid än två månader, var 36. Av 13 utlänningar som den 15 juli 1943 höllos i förvar och varit berövade friheten mer än ett år, har Kungl. Maj:t genom beslut den 30 juni 1943 förordnat att 10 skulle försättas på fri fot före den 15 augusti 1943.

Bestämmelserna om utlännings omhändertagande i förläggning och de efter krigsutbrottet utfärdade särskilda föreskrifterna om utlännings tagande i förvar ävensom av Kungl. Maj:t i särskilda fall meddelade beslut om dylika frihetsberövande åtgärder mot utlänningar grunda sig på det Kungl. Maj:t i 54 § utlänningslagen givna bemyndigandet att, i händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövas erforderligt, meddela de särskilda bestämmelser, som må finnas nödiga med avseende på utlännings rätt att inkomma eller uppehålla sig i riket eller att vistas å viss ort inom riket samt att i fråga om ut-

lännings avvisning, förpassning ur riket eller utvisning förordna efter omständigheterna.

De sakkunniga ha för egen del framhållit, att frihetsberövande åtgärder mot flyktingar vidtagits endast i ringa utsträckning. Av de omkring 22,000 flyktingar, som vistades i Sverige, voro den 1 juli 1943 cirka 270 i förvar eller omhändertagna i förläggning. Av förvarsfallen voro en del endast provisoriskt omhändertagna i avbidan på beslut om det vidare förfarandet med dem och av förlägningsfallen voro ett stort antal intagna endast på kortare tid.

I anslutning till vad första lagutskottet anfört vid 1942 års riksdag ha de sakkunniga framhållit såsom önskvärt att utöver vad redan vore förhållandet huvudgrunderna för utlännings berövande av friheten funnes reglerade i lag. Även med denna uppfattning kunde man dock icke bortse från att behov kunde föreligga av rörligare regler än de genom lag fastställda och att alltså utlänningslagen även i framtiden måste ha en motsvarighet till fullmaktsbestämmelserna i 54 §. Särskilt i nuvarande läge måste man, såsom socialstyrelsen och utlänningsnämnden uttalat, räkna med en sådan utveckling av krigshändelserna, att nya stora flyktingskaror komme att söka sig till vårt land samt att, för bemästrandet av de svårigheter som då mötte, skärpta och i viss mån mera summariska frihetsberövande åtgärder mot utlänningar måhända bleve en tvingande nödvändighet. Behov kunde alltså hastigt uppkomma att omedelbart genomföra erforderliga förändringar. Frågan om att utöver vad redan skett huvudgrunderna för utlännings berövande av friheten skulle upptagas i lag fordrade därjämte ingående överläggningar. De sakkunniga ansåge sig icke redan i det nu aktuella skedet av utredningsarbetet, som avsåge uppgifter av mera skyndsamt natur, böra upptaga denna fråga till slutlig behandling. Dock syntes av rent formella skäl den ändringen nu kunna ifrågasättas i 54 § utlänningslagen, att däri uttryckligen angäves att Kungl. Maj:ts befogenhet att under krigsförhållanden meddela kompletterande föreskrifter till utlänningslagen även avsåge utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning.

I promemorian framhålles vidare, att ökade garantier mot ogrundade frihetsberövanden syntes önskvärda. Det i förenämnda motion väckta förslaget om domstolsprövning hade emellertid i så gott som samtliga därom avgivna yttranden avstyrkts. De skäl som av olika myndigheter anförts mot motionen syntes rikta sig särskilt mot förslaget att domstolen i dylika ärenden icke endast skulle verkställa utredningen utan även efter prövning av frågan avgiva yttrande huruvida utlänningen borde omhändertagas. Det kunde ej heller förnekas att de allmänna säkerhetssynpunkter som i detta hänseende påkallade beaktande vore av den skiftande karaktär, att betänkligheter kunde yppas mot att sådana frihetsberövande åtgärder mot utlänningar varom nu vore fråga gjordes beroende av domstols prövning. De sakkunniga ha därför ställt sig avvisande till nämnda förslag. De ha emellertid upplagit tanken på domstols medverkan i annan form. Enligt vad de sakkunniga framhålla låge till grund för de administrativa myndigheternas prövning av frågan om frihetsberövande åtgärder mot utlänning en polisutredning av relativt ingående art.

Uppenbart vore emellertid att fall kunde förekomma, då behov förelåge av en mera allsidig och uttömmande utredning än den som i regel kunde åvägbringas vid en utredning i administrativ ordning. Sålunda kunde behov föreligga att för utredning rörande viss fråga eller vissa omständigheter höra vittnen på ed. I de lagar där administrativ myndighet medgivits rätt att beröva svensk medborgare hans personliga frihet funnes i regel möjlighet för myndigheten att, där så erfordrades, genom vittnesförhör inför domstol vinna utredning rörande viss omständighet som vore av betydelse för frågans avgörande. Även då det gällde frihetsberövande av utlänning enligt utlänningslagen eller med stöd därav utfärdad författning syntes en möjlighet att vinna domstolsutredning av denna art böra stå till buds. De ärenden, däri sådan domstolsutredning kunde vara erforderlig, syntes regelmässigt vara av sådan natur, att de borde överlämnas till avgörande av Kungl. Maj:t. Det syntes därför vara tillräckligt om befogenhet att föranstalta om utredning förbehölles Kungl. Maj:t.

De sakkunniga ha på grund av det anförda föreslagit tillägg till utlänningslagen av innebörd att, om Kungl. Maj:t i ärende rörande behandling av utlänning enligt lagen eller med stöd därav utfärdad författning finner att utredning vid domstol erfordras rörande viss omständighet som är av betydelse för avgörandet, Kungl. Maj:t äger förordna om förhör angående sådan omständighet vid den underrätt som med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden prövas lämplig. Beträffande förfarandet vid domstolen skola de processuella regler, som gälla för brottmålsförfarande i allmänhet, vinna tillämpning. Förfarandet skall, liksom fallet är enligt utlänningslagen, vara kontradiktoriskt, i det att å ena sidan lämplig person förordnas att tillvarata statens intresse och å andra sidan utlänningen beredes tillfälle att närvara och därvid åtnjuta hjälp av advokat. Utlänningen äger enligt förslaget erhålla biträde på det allmännas bekostnad om han icke är på fri fot och säger sig ej själv kunna anskaffa biträde.

Befogenheten att föranstalta om förhör vid domstol har, såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår, enligt förslaget förbehållits Kungl. Maj:t. Förhör kan förekomma icke blott i ärenden som avse frihetsberövande åtgärder mot utlänningar, d. v. s. omhändertagande i förläggning eller tagande i förvar, utan även i ärenden av annat slag, som komma under Kungl. Maj:ts prövning, såsom i vissa fall ärenden angående utvisning, förpassning samt uppehålls- och arbetstillstånd. Enligt 12 § kungörelsen den 1 september 1939 med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlänningar, sådant lagrummet lyder enligt kungörelsen den 18 september 1943 (nr 714), gäller att socialstyrelsen, om styrelsen finner skäl föreligga att utlänning kvarhålls i förläggning utöver fyra månader, skall överlämna ärendet till Kungl. Maj:ts avgörande. Beträffande utlännings tagande i förvar gäller att förvaringen icke må avse längre tid än två månader utan att ärendet underställes Kungl. Maj:ts prövning. Utlänning som genom länsstyrelses utslag förklarats skola utvisas äger enligt 35 § utlänningslagen hos Konungen anföra besvär över utslaget. I vissa fall må Konungen för-

ordna om utvisning (37 § utlänningslagen). Över socialstyrelsens förpassningsbeslut ävensom över styrelsens beslut i ärende angående uppehålls- eller arbetstillstånd, som tillika innehåller förpassningsbeslut, må jämlikt 47 § utlänningslagen klagan föras hos Konungen, där antingen utlänningsnämnden eller någon dess ledamot yppat avvikande mening eller ock beslutet meddelats utan att yttrande inhämtats från nämnden.

Bestämmelserna om förhör vid domstol ha upptagits såsom 49 a § i lagen. Härjämte har i 54 § intagits uttrycklig föreskrift, att Konungen äger, i händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövas erforderligt, meddela bestämmelser som avse utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning.

Yttrauden.

Över de förslag som framlagts av de sakkunniga ha yttranden infortrats från socialstyrelsen, utlänningsnämnden, fångvårdsstyrelsen, statskontoret, chefen för försvarsstaben, säkerhetschefen, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Gävleborgs, Kopparbergs och Kalmar län.

De sakkunnigas förslag till lag om ändring i vissa delar av utlänningslagen har i huvudsak icke föranlett någon erinran. *Socialstyrelsen* och *utlänningsnämnden* ha, med tillstyrkan av förslaget, erinrat om att förhör vid domstol förordats av dem redan i samband med avgivandet av yttrande över den förut nämnda motionen vid årets riksdag.

Överståthållarämbetet anför:

Uti promemorian hava de sakkunniga i första hand framlagt förslag om ändring i vissa delar av utlänningslagen. Enligt förslaget skall Kungl. Maj:t, då så finnes erforderligt, äga förordna om förhör inför domstol för utredning angående viss omständighet, som är av betydelse för avgörande av ärende rörande behandling av utlännings enligt utlänningslagen eller med stöd därav utfärdad författning. Enär vid sådant förhör skola närvara, å ena sidan en person för tillvaratagande av statens intresse och å andra sidan vederbörande utlännings jämte eventuellt biträde åt denne, kan i regel förväntas, att fullständigt material blir framlagt inför domstolen. Skulle i undantagsfall detta icke ske, kan rättens ordförande genom sin processledning åstadkomma rättelse. Möjligheten att på detta sätt fullständiga och beriktiga tillgänglig utredning anser överståthållarämbetet värdefull ur rättssäkerhetssynpunkt. Överståthållarämbetet vill dock uttala, att med tanke på den utförlighet och noggrannhet, med vilken polisutredningar verkställas, förordnande av Kungl. Maj:t om förhör inför domstol ej torde vara av behovet påkallat annat än i relativt sällsynta fall.

I fråga om förslagets närmare utformning ha vissa erinringar framställts.

Utlänningsnämnden har påpekat, att i förslaget uppställdes som villkor för utlännings rätt att erhålla av domstol förordnat biträde, att utlännings icke vore på fri fot. Det borde övervägas, huruvida icke med hänsyn till ifrågasvarande ärendens beskaffenhet sådan rätt borde tillkomma utlännings även då han vore på fri fot. Enligt förslaget skulle vidare vid förhör vid domstol

ersättning åt tolk och biträde bestämmas av Kungl. Maj:t, medan enligt 19 § utlänningskungörelsen ersättningen i motsvarande fall bestämdes av länsstyrelsen. Skäl syntes icke föreligga till nämnda åtskillnad. Enligt nämndens mening borde även i förstnämnda fall ersättningen bestämmas av den myndighet, som hölle förhöret, d. v. s. domstolen.

Chefen för försvarsstaben har hemställt, att det stadgades skyldighet för domstolarna att underrätta försvarsstaben om av Kungl. Maj:t anbefallt förhör med utlännings, samt har därvid anfört följande.

Det av de sakkunniga föreslagna domstolsförfarandet, mot vilket jag i och för sig intet har att erinra, torde kunna antagas företrädesvis komma att tillämpas i fråga om politiskt verksamma utlännings. Med hänsyn härtill vore det önskvärt att försvarsstaben kunde beredas tillfälle att till vederbörlig domstol inkomma med yttrande i de fall, då militär inrikes underrättelse-tjänst innehar upplysningar av vikt för domstolens prövning eller då ett yttrande från försvarsstaben eljest kan vara av värde för denna prövning.

Beträffande innehållet i de avgivna yttrandena, såvitt desamma hänföra sig till de sakkunnigas övriga författningsförslag och i promemorian uttalade synpunkter och önskemål, lämnas en översiktlig redogörelse å sid. 15—17 i propositionen, vartill utskottet hänvisar.

I propositionen anför *föredragande departementschefen, statsrådet Bergquist*, följande:

»Såsom framgår av den lämnade redogörelsen uppehåller sig för närvarande ett mycket stort antal eller cirka 22,000 flyktingar i vårt land. Det har av olika skäl visat sig nödvändigt att omhändertaga ett mindre antal av dem. Av promemorian framgår att antalet utlännings, som jämlikt beslut enligt utlänningsförfattningarna voro omhändertagna i förläggning eller tagna i förvar, den 1 juli 1943 uppgick till cirka 270. Antalet är innevarande dag likaledes cirka 270, varav 171 omhändertagits för vistelse i förläggning och 41 tagits i förvar för längre tid än två månader.

De sakkunniga, som icke ansett sig nu kunna upptaga till omedelbar behandling frågan om en närmare reglering i lag av förutsättningarna för omhändertagande av utlännings, ha genom de i promemorian framlagda förslagen avsett främst att skapa större garantier för att utredningen i ärenden om frihetsberövande åtgärder mot utlännings skall bliva uttömmande och tillförlitlig, därvid utlännings skulle beredas tillfälle att med hjälp av biträde utföra sin talan, och för att frihetsberövandet ej varar längre än som är oundgängligen nödvändigt. I samband härmed ha de sakkunniga framställt önskemål om vissa jämkningar i bestämmelserna för behandlingen av omhändertagna utlännings i förläggning och om en reglering av behandlingen av utlännings som tagits i förvar. •

Vid de ingripanden som i vårt land vidtagits mot utlännings har eftersträfvats att begränsa åtgärderna till vad som framstått såsom strängt nödvändigt och att göra åtgärderna så litet kännbara som möjligt för dem som drabbas därav. De sakkunniga ha också understrukit, att av den under-

sökning av förhållandena i förvarsanstalter och förläggningar, som de sakkunniga företagit, hade framgått att fog saknas för de uppgifter som i olika sammanhang lämnats att de omhändertagna utlänningarna i förvarsanstalterna eller förläggningarna skulle vara underkastade en inhumanitär behandling. De sakkunniga ha emellertid i promemorian givit anvisning på möjligheten att i närmare angivna hänseenden vidtaga önskvärda förbättringar

På grundval av de sakkunnigas förslag ha som förut nämnts den 18 innevarande september utfärdats kungörelse angående ändring i vissa delar av kungörelsen med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utlänningar och kungörelse med vissa föreskrifter angående utlännings hållande i förvar ävensom — på föredragning av chefen för socialdepartementet — ett nytt reglemente för socialstyrelsens utlänningsförläggningar. De utfärdade författningarna överensstamma i huvudsak med de sakkunnigas förslag. Jag vill i detta sammanhang erinra om att de förhör inför länsstyrelse, som i enlighet med de sakkunnigas förslag skulle äga rum när omhändertagande för längre tid än fyra månader ifrågasättes, givetvis medföra vissa kostnader för statsverket särskilt i form av ersättning åt biträden. Dessa torde få bestridas av förslagsanslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter.

Vad härefter angår de sakkunnigas förslag om ändring av utlänningslagen torde den förordade bestämmelsen om befogenhet för Kungl. Maj:t att föranstalta om förhör vid domstol i ärende angående utlännings behandling vara lämplig. Möjlighet till domstolsutredning är otvivelaktigt av värde, när det är behöfligt att vinna tillförlitlig upplysning om särskilda faktiska omständigheter som äro av större betydelse i ärendet. Då alla mera tveksamma fall torde komma under Kungl. Maj:ts prövning, lärer någon olägenhet icke följa därav, att endast Kungl. Maj:t må föranstalta om dylikt förhör. Jag vill därför förorda att jämväl nu ifrågavarande förslag genomföres.

Beträffande den närmare utformningen av reglerna för förfarandet har utlänningsnämnden såsom förut nämnts ansett att jämväl utlännings som visades på fri fot borde få rätt att erhålla av domstolen förordnat biträde. En sådan utvidgning kan dock knappast anses påkallad av något praktiskt behov. De sakkunnigas förslag överensstämmer också med vad som nu enligt 32 § utlänningslagen gäller om förhör inför länsstyrelse i utvisningsärenden. Jag vill anmärka, att om utvidgningen skulle vidtagas, det knappast kan undvikas att uppställa något inskränkande villkor med hänsyn till utlänningsens ekonomi för rätt att erhålla biträde på det allmännas bekostnad. I likhet med de sakkunniga anser jag att något dylikt villkor icke bör uppställas om utlänningsen ej är på fri fot.

Utlänningsnämnden har även påpekat, att enligt förslaget ersättning åt tolk och biträde vid förhör inför domstol skulle bestämmas av Kungl. Maj:t under det att motsvarande ersättningar enligt de sakkunnigas förslag om förhör vid länsstyrelse skulle bestämmas av länsstyrelsen. Enligt nämndens mening borde även i förstnämnda fall ersättningen bestämmas av den myndighet som hölle förhöret, d. v. s. domstolen.

I detta hänseende torde böra vidtagas den jämkningen att beträffande ersättning åt biträde överlämnas åt Kungl. Maj:t att förordna, hur den må bestämmas. Härigenom beredes Kungl. Maj:t möjlighet att uppdraga åt domstolen att, eventuellt med viss inskränkning, bestämma ersättningen. Detsamma bör gälla ersättning åt den som utses att tillvarataga statens intresse vid förhöret och åt tolk. Ofta torde dock särskild ersättning icke behöva utgå åt den som förordnas att tillvarataga statens intresse. Stadgande i berörda hänseenden torde böra meddelas genom ändring i 57 § utlänningslagen. I övrigt må framhållas, att om beträffande förhöret vid domstolen meddelas en allmän hänvisning till vad som gäller om brottmål däri talan om ansvar föres, någon särskild bestämmelse icke torde erfordras om ersättning till vittnen eller upplysningsvis hörda personer. Att det ankommer på domstolen att meddela beslut om sådan ersättning framgår av nämnda hänvisning. Då domstolen icke har att meddela något slutligt utslag i ärendet, torde det också vara överflödigt att meddela något särskilt stadgande om att ersättningen skall stanna å statsverket. Av de sakkunniga föreslagna bestämmelser härom synas alltså kunna utgå.

De ersättningar som skola utgå enligt de föreslagna bestämmelserna torde, liksom motsvarande kostnader vid förhör inför länsstyrelsen, böra gäldas av anslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter.

Chefen för försvarsstaben har hemställt, att det stadgades skyldighet för domstolarna att underrätta försvarsstaben om förhör vid domstol som Kungl. Maj:t enligt de föreslagna bestämmelserna anbefallt. En sådan bestämmelse i lagen torde dock icke vara behövlig. Om underrättelse till chefen för försvarsstaben i särskilt fall skulle vara påkallad, torde Kungl. Maj:t böra meddela särskild föreskrift därom.

De sakkunniga ha i sitt förslag till ändring av utlänningslagen även upptagit ett tillägg till 54 § i lagen. Enligt detta tillägg tillerkännes Kungl. Maj:t uttryckligen rätt att, i händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövas erforderligt, meddela bestämmelser, som avse utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning. Jag har ej funnit anledning att nu föreslå något sådant tillägg till 54 §.»

Lagrådet har lämnat det upprättade lagförslaget utan erinran.

Utskottet har i anledning av förevarande proposition och motion den 8 och 9 november 1943 företagit en studieresa till de av socialstyrelsen anordnade utlänningsförläggningarna i Långmora, Smedsbo, Rengsjö och Hälssingmo. I samband härmed besökte utskottet även den i anslutning till Sätters sjukhus anordnade förläggningen för sådana å sinnessjukhus ej intagna sinnessjuka eller sinnesabnorma utlännningar, beträffande vilka av socialstyrelsen anlitad läkare ansett specialvård erforderlig. En grupp av utskottet företog ett studiebesök å kronohäktet i Falun, där vissa utlännningar enligt beslut av socialstyrelsen tagits i förvar.

Genom förevarande proposition föreslås införande i utlänningslagen av en ny paragraf, betecknad 49 a §, varigenom Kungl. Maj:t erhåller befogenhet att i ärenden, som avses i lagen eller med stöd därav utfärdad författning, förordna om förhör vid domstol. I samband därmed föreslås viss jämkning av lagens 57 §. Utskottet anser i likhet med departementschefen att möjlighet till domstolsutredning i ärende rörande behandling av utlänning kan vara av värde särskilt för vinnande av tillförlitlig upplysning angående faktiska omständigheter av betydelse för ärendet. Av särskild vikt synes vara att möjlighet genom förslaget öppnas att höra vittnen på ed och att utlänningen, där han så önskar, äger åtnjuta hjälp vid förhöret. Är utlänningen icke på fri fot och säger han sig ej själv kunna anskaffa biträde, skall enligt förslaget rätten eller på landet domaren förordna lämplig person att biträda honom. Ersättning till biträdet skall i sådana fall utgå av allmänna medel. Med hänsyn till ifrågavarande ärendens beskaffenhet anser utskottet i likhet med utlänningsnämnden att även utlänning som är på fri fot bör erhålla rätt till biträde på det allmännas bekostnad. Såsom villkor härför synes emellertid böra uppställas att utlänningen i sådant fall kan antagas icke äga tillgång till gäldande av biträdesersättning. Med anledning av vad utskottet sålunda uttalat bör tredje stycket i den föreslagna 49 a § undergå viss ändring.

Utskottet har icke i övrigt funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag.

I sitt utlåtande nr 60 till 1942 års riksdag i anledning av proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av utlänningslagen, vilket utlåtande godkändes av riksdagen, erinrade utskottet om de i kungörelsen den 16 februari 1940 utfärdade bestämmelserna om rätt för socialstyrelsen att i vissa fall förordna, att utlänning skall omhändertagas för att vistas i förläggning eller tagas i förvar. Utskottet anförde därvid, att utskottet, som vitsordade behovet av dylika åtgärder, funnit starka skäl tala för att åtgärder, som avsåge inskränkningar i den personliga friheten såsom tagande i förvar och omhändertagande i förläggning, utöver vad redan vore förhållandet till sina huvudgrunder reglerades i lag och att utskottet, som hade sig bekant, att då gällande administrativa bestämmelser i ämnet vore föremål för omarbetning, förväntade att i samband därmed frågan om deras reglering i lag komme under övervägande.

Ehuru de sakkunniga i den promemoria angående utlännings omhändertagande i förläggning eller tagande i förvar, vilken såsom bilaga fogats vid förevarande proposition, uttalat sin principiella anslutning till de önskemål åt vilka utskottet sålunda givit uttryck, ha ändrade bestämmelser angående förfarandet vid frihetsberövande åtgärder mot utlännningar i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag den 18 september 1943 utfärdats i administrativ ordning. Utskottet utgår emellertid ifrån att dessa författningar äro avsedda att äga allenast provisorisk giltighet och att frågan om en revidering i lag av hithörande spörsmål endast uppskjutits till den fortsatta bearbetningen av utlänningslagstiftningen. Vad de nu genomförda ändringarna beträffar ha inom utskottet olika meningar uttalats sär-

skilt i fråga om den omfattning i vilken de i 12 § kungörelsen den 1 september 1939 med vissa särskilda föreskrifter om tillsyn över utläningar avsedda förhören böra komma till användning samt i fråga om ändamålsenligheten av att förhören förlagts till länsstyrelse i stället för till domstol. Inom utskottet har också gjorts gällande att åt utlänningsnämnden borde givas en ökad befogenhet, eventuellt efter dess förstärkande med en representant för socialstyrelsen såsom självskriven ledamot, i analogi med vad som gäller beträffande andra jämförliga nämnder med uppgift att medverka i prövningen av frågor om utskrivning av personer som berövats friheten. Med hänsyn till det pågående revisionsarbetet har utskottet emellertid icke funnit sig böra taga ställning till vare sig dessa frågor eller till andra spörsmål beträffande olika detaljbestämmelser, som varit föremål för överläggningar inom utskottet. Utskottet vill dock i anledning av den i ärendet väckta motionen ännu en gång giva uttryck åt sin mening, att frågor om frihetsberövande åtgärder mot utläningar, utöver vad redan är förhållandet, till sina huvudgrunder böra regleras i lag. Utskottet förutsätter också att Kungl. Maj:t efter utredningsarbetets avslutande kommer att underställa riksdagen de förslag vartill utredningen kan föranleda. Ett särskilt stöd för sitt antagande att så kommer att ske finner utskottet i det sätt varpå departementschefen tagit ställning till de sakkunnigas förslag om införande i 54 § utlänningslagen av en uttrycklig föreskrift att Konungen, i händelse av krig eller fara för krig eller där sådant för rikets försvar eller eljest på grund av särskilda omständigheter prövades erforderligt, skulle äga meddela bestämmelser som avsåge utlännings tagande i förvar eller omhändertagande i förläggning. Då departementschefen ej funnit anledning nu föreslå lagfästande av befogenhet för Kungl. Maj:t att i administrativ väg reglera dessa frågor — ett ståndpunkts-tagande som utskottet gillar — har utskottet ej ansett erforderligt att med anledning av den väckta motionen föreslå riksdagen att i särskild skrivelse till Kungl. Maj:t understryka de förut uttalade önskemålen om reglering i lag av de grundläggande bestämmelserna angående inskränkningar i utlännings personliga frihet.

Utskottet, som vid sin här ovan omförmälda studieresa till vissa utlänningsförläggningar tagit ingående kännedom om det sätt, varpå utläningarna omhändertagits å dessa, vill gärna — så långt utskottets iakttagelser sträckt sig — instämma i de sakkunnigas uttalande, att de på dessa förläggningar omhändertagna utläningarna icke äro underkastade en inhumanitär behandling. Emellertid anser utskottet — även detta i likhet med de sakkunniga — förläggningen i Rengsjö ej vara fullt tillfredsställande med hänsyn till belägenhet och vissa yttre anordningar. Utskottet vill även ge uttryck åt önskemålet, att all uppmärksamhet ägnas frågan om en lämplig organisation av de omhändertagnas arbete å förläggningarna — bl. a. genom heltidssysselsättning i större utsträckning än för närvarande med jordbruks-, väg-, skogs- eller verkstadsarbete, där ej intellektuella sysselsättningar i särskilda fall äro att föredraga — och om lämpliga anordningar för de omhändertagnas sysselsättande under fritid. Ifråga om de av utskottet här fram-

förda synpunkterna torde i väsentliga delar samstämmighet råda mellan utskottets uppfattning och den mening som kommit till uttryck i promemorian.

Utskottet får på grund av vad sålunda anförts hemställa,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget, för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

L a g

om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344).

Härigenom förordnas, att i utlänningslagen den 11 juni 1937 skall införas en ny paragraf, betecknad 49 a §, av följande lydelse och att 57 § skall er-hålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

49 a §.

Finnes i ärende, som avses i denna lag eller med stöd därav utfärdad för-fattning, att utredning vid domstol erfordras rörande viss omständighet av betydelse för ärendets avgörande, äger Konungen förordna, att förhör angående sådan omständighet skall äga rum vid den underrätt, som med hänsyn till tid och plats för dess sammanträden prövas lämplig.

Vid förhöret skall för att tillvarataga statens intresse lämplig person, som av länsstyrelsen därtill förordnas, vara närvarande. Rätten eller på landet do-maren skall inkalla utlännen till förhöret, om han är på fri fot, och eljest ombesörja att han inställes vid rätten. Hörsammar icke utlännen, som är på fri fot, kallelse att inställa sig, må rätten förordna att han skall hämtas.

Utlännen äger, där han så äskar, vid förhöret åtnjuta hjälp. Är han icke på fri fot och säger han sig icke själv kunna anskaffa biträde, skall rätten eller på landet domaren förordna lämplig person att biträda honom.

Utlännen äger, där han så äskar, vid förhöret åtnjuta hjälp. Rätten el-ler på landet domaren skall, om ut-lännen det begär, förordna lämp-lig person att biträda honom, där han är på fri fot dock allenast om han kan antagas icke äga tillgång till gäl-dande av biträdesersättning.

Där omständigheterna det påkalla, förordne rätten att förhöret skall hål-las inom lyckta dörrar. Angående förhöret skall i övrigt, där ej annat följer av vad i 57 § stadgas, i tillämpliga delar gälla vad som är föreskrivet om brottmål däri talan om ansvar föres.

Rätten eller domaren skall, sedan utredningen avslutats, skyndsamt in-sända protokoll och övriga handlingar i ärendet till justitiedepartementet.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

57 §.

Närmare föreskrifter — — — meddelar Konungen.

Likaledes utfärdar — — — eller utvisning.

Huru ersättning må bestämmas åt biträde, varom i 32, 35, 47 eller 49 a § sägs, eller åt den, som förordnats att vid förhör enligt 49 a § tillvarataga statens intresse, eller åt tolk, därom förordnar ock Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

B) att den i ärendet väckta motionen, II: 494, måtte anses besvarad genom de uttalanden som gjorts i utskottets motivering här ovan.

Stockholm den 25 november 1943.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Schlyter*, *Gärde*, *Branting*, *Linnér*, *Ahlkvist*, *Siljeström*, *Krügel* och *Verner Andersson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist*, *Gezelius*, *Hedlund* i Östersund och *Lindberg* i Stockholm, fru *Gustafson* samt herrar *Nilson* i Eskilstuna, *Skoglund* i Umeå och *Gustafson* i Lekåsa.

Reservation

av herrar *Linnér*, *Siljeström* och *Gezelius*, vilka ansett att motiveringen till utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»Genom förevarande proposition — — — lika med utskottet — — — komme under övervägande.

Ehuru de sakkunniga i den promemoria angående utlännings omhändertagande i förläggning eller tagande i förvar, vilken såsom bilaga fogats vid förevarande proposition, uttalat sin principiella anslutning till de önskemål åt vilka utskottet sålunda givit uttryck, ha ändrade bestämmelser angående förfarandet vid frihetsberövande åtgärder mot utlännningar i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag den 18 september 1943 utfärdats

i administrativ ordning. Dessa ändringar synas emellertid uppenbarligen ha avsett att snabbt tillgodose bl. a. kravet på ökad rättssäkerhet för de omhändertagna.

Med hänsyn till det pågående revisionsarbetet har utskottet icke funnit sig böra taga ställning till de spörsmål beträffande olika detaljbestämmelser, som varit föremål för överläggningar inom utskottet. Utskottet vill dock ännu en gång giva uttryck åt sin mening, att frågor om frihetsberövande åtgärder mot utlänningar utöver vad redan är förhållandet böra i den mån detta kan visa sig möjligt till sina huvudgrunder regleras i lag.

Utskottet, som vid sin här ovan omförmälda studieresa till vissa utlänningsförläggningar tagit ingående kännedom om det sätt, varpå utlännarna omhändertagits å dessa, vill gärna — så långt utskottets iakttagelser sträckt sig — instämma i de sakkunnigas uttalande, att de på dessa förläggningar omhändertagna utlännarna icke äro underkastade en inhumanitär behandling. Dock vill utskottet ge uttryck åt önskemålet, att all uppmärksamhet ägnas frågan om en lämplig organisation av de omhändertagnas arbete å förläggningarna samt om deras heltidssysselsättning i större utsträckning än för närvarande.»